

Департамент культури, національностей, релігій та охорони об'єктів
культурної спадщини

Одеської обласної державної адміністрації

Одеська обласна універсальна наукова бібліотека
імені М. С. Грушевського

Відділ електронної бібліотечно-бібліографічної інформації

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ

Практичні поради для бібліотекарів

Сучасні бібліотеки трансформуються у цифрові центри доступу до інформації та освіти.

Штучний інтелект стає важливим інструментом у роботі бібліотекаря, допомагаючи створювати тексти, працювати з користувачами та автоматизувати рутинні процеси.

Представлені практичні поради допоможуть бібліотекарям впевнено розповідати про ШІ своїм колегам і користувачам простою, зрозумілою мовою, без складних технічних термінів; вони містять:

- доступне пояснення основних принципів роботи штучного інтелекту;
- словник найуживаніших понять;
- об'єктивний огляд переваг і можливих обмежень ШІ;
- добірку сучасних інструментів для створення текстів, зображень, презентацій, відео та інших цифрових матеріалів.

1. Що таке штучний інтелект: простими словами

Штучний інтелект (ШІ) – це комп'ютерні програми, які навчилися виконувати завдання, що раніше вважались «людськими»: розуміти мову, писати тексти, розпізнавати зображення, малювати картинки, підтримувати розмову.

Головне, що варто з'ясувати: сучасний ШІ не «думає» як людина. Він навчився на величезній кількості текстів, зображень і відео та вміє знаходити закономірності. Коли ви запитуете щось у ChatGPT чи Gemini, програма не знає відповідь напевно – вона передбачає, яке слово

чи зображення найбільш ймовірно повинно йти далі, спираючись на те, чого навчилася.

Просте порівняння: уявіть освічену людину, яка прочитала дуже багато книжок і статей, але іноді може щось наплутати або впевнено сказати неправду, не усвідомлюючи цього. Тому результати ШІ завжди варто перевіряти.

2. Основні терміни: мінісловничок

Поняття, які найчастіше зустрічаються в розмовах про ШІ:

Агент ШІ – це автономні системи, здатні самостійно планувати та виконувати складні багатоетапні завдання: замовляти товари, бронювати квитки, керувати розкладом, взаємодіяти з вебсайтами.

Асистент ШІ – це розумна програма, створена для допомоги у виконанні завдань, пошуку інформації, написанні текстів, плануванні або програмуванні.

Велика мовна модель (LLM) – нейронна мережа, навчена на величезній кількості текстів, яка вміє розуміти й генерувати людську мову. Приклади: ChatGPT, Claude, Gemini.

Галюцинація ШІ – ситуація, коли ШІ впевнено видає неправдиву або вигадану інформацію (наприклад, нереальне джерело чи цитату). Це головна причина завжди перевіряти відповіді ШІ.

Генеративний ШІ – ШІ, який не просто аналізує, а створює новий контент – текст, зображення, відео, музику.

Дипфейк – згенероване або змінене ШІ зображення чи відео, яке виглядає реалістично, але зображує подію чи слова, яких не було насправді.

Інтерфейс – «обличчя» програми (вікно чату, в якому пишемо текст).

Контекст – додаткова інформація, яка допомагає ШІ краще зрозуміти завдання (наприклад, вказати аудиторію: «для підлітків»).

Машинне навчання – спосіб, у який ШІ «вчиться» – не через прописані правила, а через аналіз великої кількості прикладів (текстів, фото, чисел).

Мультиmodalність – здатність ШІ працювати одразу з кількома типами інформації: текстом, зображенням, звуком, відео.

Нейронна мережа – модель, побудована за принципом, віддалено схожим на роботу нейронів мозку; саме на нейронних мережах побудовані сучасні ШІ.

Промпт – запит або інструкція, яку користувач вводить для ШІ (наприклад, замість «напиши текст» → «напиши короткий анонс для бібліотеки, 5 речень, дружній стиль»). Що конкретніший промпт – то кращий результат.

Чат-бот – програма, з якою можна спілкуватися текстом або голосом і отримувати відповіді (наприклад, ChatGPT, Claude, Gemini).

Штучний інтелект (ШІ, AI) – загальна назва технологій, які дозволяють комп'ютеру виконувати завдання, що вимагають «розумної» поведінки: розпізнавання мови, тексту, зображень, прийняття рішень.

3. Переваги та недоліки ШІ

Переваги:

- Економія часу – ШІ швидко готує чернетки текстів, списки, підсумки довгих документів.
- Доступність – допомагає людям з інвалідністю (озвучення тексту, спрощення складних текстів, переклад).
- Творчість без спеціальних навичок – можна створити ілюстрацію чи відео, не вміючи малювати чи монтувати.
- Навчання – ШІ може пояснити складну тему простими словами або в кілька способів, поки не стане зрозуміло.
- Цілодобова доступність – на відміну від людини-консультанта, працює 24/7 і не втомлюється.

Недоліки та ризики:

- Помилки та «галюцинації» – ШІ може впевнено вигадати факти, джерела чи цитати, тому результат завжди слід перевіряти.
- Проблема авторських прав – ШІ навчається на чужих текстах і зображеннях, і питання законності такого використання досі обговорюється.
- Витік приватних даних – не варто вводити в чат-боти персональні дані, паролі чи конфіденційну інформацію.

- Дипфейки та дезінформація – ШІ може створювати переконливі, але фальшиві зображення, відео чи новини.
- Залежність і втрата навичок – надмірне покладання на ШІ може послабити власні навички письма й критичного мислення.
- Нерівний доступ – потужніші версії інструментів часто платні, що створює цифрову нерівність.

4. Сучасні інструменти ШІ¹

В наведених таблицях – стислий огляд найпопулярніших інструментів у трьох категоріях. Більшість мають безкоштовний варіант з обмеженнями (кількість запитів, водяні знаки, черга) і платну підписку з розширеними можливостями.

4.1. Для створення й опрацювання текстів

<i>Інструмент</i>	<i>Розробник</i>	<i>Для чого підходить</i>
ChatGPT	OpenAI	Універсальний помічник: тексти, ідеї, переклад, пояснення складних тем простими словами.
Claude	Anthropic	Добре структурує довгі тексти, аналізує документи, підходить для офіційних текстів і редагування.
Google Gemini	Google	Зручний, якщо ви вже працюєте в Google Документах, Пошті та Диску – глибоко з ними інтегрований.
Perplexity	Perplexity AI	Пошук з посиланнями на джерела – корисний, коли важливо перевірити походження інформації.
Microsoft Copilot	Microsoft	Вбудований у Word, Excel, PowerPoint – допомагає прямо в офісних документах.

¹ Станом на 01.06.2026 р.

4.2. Для створення зображень

<i>Інструмент</i>	<i>Розробник</i>	<i>Для чого підходить</i>
Midjourney	Midjourney Inc.	Атмосферні, художні та стилізовані ілюстрації високої якості.
DALL-E 3	OpenAI (в ChatGPT)	Точно дотримується опису в запиті; зручний для простих ілюстрацій і схем.
Adobe Firefly	Adobe	Законодавчо «безпечніший» варіант для комерційного використання; вбудований у Photoshop.
Canva (ШІ-функції)	Canva	Найпростіший вхід для новачків: банери, афіші, листівки, соцмережі.
Leonardo AI	Leonardo.Ai	Гарний баланс якості та контролю, багато готових стилів.

4.3. Для створення відео

<i>Інструмент</i>	<i>Розробник</i>	<i>Для чого підходить</i>
Google Veo	Google	Один з лідерів якості: короткі реалістичні відео зі звуком за текстовим описом.
Sora	OpenAI	Генерація відео з тексту чи зображення, інтегрована з екосистемою ChatGPT.
Kling AI	Kuaishou	Особливо реалістично передає рух людей і жести.
Runway	Runway ML	Популярний серед відеомонтажерів; поєднує генерацію з монтажем.

CapCut	ByteDance	Простий редактор з вбудованими ШІ-функціями генерації відео – гарний варіант для початківців.
HeyGen	HeyGen	Створення відео з «аватаром», що озвучує текст кількома мовами, зокрема українською.

Порада: не обов'язково знати всі інструменти. Достатньо впевнено орієнтуватись у 2–3 з кожної категорії (наприклад, ChatGPT або Claude для тексту, Canva для зображень) – цього вистачить для більшості практичних запитів користувачів.

5. Практичні поради для навчання колег і користувачів

- Починайте з простого прикладу «наживо»: попросіть ШІ написати коротке вітання чи скласти список – це знімає страх перед технологією.
- Одразу проговорюйте правило: «довіряй, але перевіряй» – будь-яку фактичну відповідь ШІ варто звірити з надійним джерелом.
- Навчіть формулювати чіткий промпт: що конкретніше запит (тема, тон, довжина, аудиторія), то кращий результат.
- Попереджайте про приватність: не вводити в чат-боти паролі, номери документів чи чужі персональні дані.
- Розкажіть про дипфейки та застерезіть критично оцінювати надто досконалі фото чи відео з мережі.
- Заохочуйте пробувати безкоштовні версії інструментів перш ніж радити платну підписку.

6. Практичні вправи для навчання колег і користувачів

Вправа 1. Формулювання промтів

Перетворити загальний запит на точний.

Було: «Напиши анонс»

Стало: «Напиши короткий анонс (5 речень) для бібліотеки про лекцію з цифрової грамотності для людей 60+, дружнім і простим стилем».

Вправа 2. Створення бібліотечного анонсу

Створити анонс заходу за допомогою ШІ.

Вимоги: 5–7 речень, дружній стиль, конкретна аудиторія.

Вправа 3. Перевірка інформації (фактчекінг)

Отримайте текст від ШІ та знайдіть у ньому потенційні помилки або вигадані факти.

Вправа 4. Перефразування тексту

Перепишіть складний текст простими словами для користувачів бібліотеки.

Вправа 5. Створення плану заходу

За допомогою ШІ створіть план бібліотечного заходу (3–5 пунктів).

Вправа 6. Виявлення помилок ШІ

Проаналізуйте відповідь ШІ та визначте можливі «галюцинації» або неточності.

7. Що варто запам'ятати

- ШІ – це інструмент, який передбачає ймовірний результат на основі навчання на великій кількості даних, а не «думає» як людина.
- Головні терміни: машинне навчання, нейромережа, велика мовна модель, промпт, галюцинація.
- ШІ економить час і розширює можливості, але може помилятися, порушувати приватність і створювати фейки.
- Для тексту, зображень і відео вже є десятки зручних інструментів – почніть з одного-двох у кожній категорії.
- Головне правило для користувачів і колег: перевіряти результати ШІ та не ділитися приватними даними.

Таким чином, штучний інтелект є потужним інструментом підтримки бібліотечної роботи. Його ефективність залежить від якості запитів, критичного мислення та відповідального використання.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ [Текст] : практ. поради для бібліотекарів // Департамент культури, національностей, релігій та охорони об'єктів культур. спадщини Одес. облдержадмін., Одес. обл. універс. наук. б-ка ім. М. С. Грушевського, Від. електр. бібл.-бібліогр. інформації ; [підгот. О. А. Булгакова ; комп'ют. набір. О. А. Булгакова ; заг. редагування О. М. Ласкевич ; відп. за вип. О. А. Булгакова]. – Одеса, 2026. – 8 с.

© ООУНБ імені М. С. Грушевського
Зам. № 36 від 09.07.2026 р.